

2712182

REGISTERED No. B. 3434

जाहिरातीचे दर.
साप्ताहिक पत्रावर चोकरा
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(टपाल इंग्लिश माफ)
किरकोळ अंकास
दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख १३ मे १९४३

अंक २०

महायुद्ध दाराशीं आले
परदेशी औषधें
दुर्मिळ व महाग झालीं

पण
भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यांनं
तयार केलेलीं

- रक्तवर्धक,
- उपनाह,
- बालजिवन,
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅण्डर्ड व लोकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरूं लागले आहेत. ★

औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मी रोड, पुणे १.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा : बलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

अधिकृत व विक्रीस

काढलेले भांडवल : रु. १०,००,०००

सपलेले भांडवल : रु. ६,७२,८५०

बसूल झालेले भांडवल : रु. ३,३६,४२५

एकूण खेळते भांडवल : रु. ५०,००,०००

डायरेक्टर्स

श्री. धों. कृ. साठे, अध्यक्ष. श्री. वा. पुं. बर्दे, प्रो. वा. गो.
काळे, श्री. न. ग. पवार, श्री. इयं. वि. रानडे, श्री. मा. रा. जोशी,
श्री. श्री. गो. मराठे, श्री. र. चिं. सोहोनी, श्री. म. वि. गोखले,
श्री. वि. ह. देशमुख, श्री. फ. दो. पद्मजी.

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे
यांची स्वरेदीविक्री कमोडीने करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर डिसेंबर १९४२ अखेर पुण्या झालेल्या
वर्षाकरिता ४३% कर-माफ डिव्हिडंड दिले गेले. शेअर-विक्री
चालू आहे. प्रत्येक शेअर पांच रुपये वाढीने विकण्यांत यावयाचा
आहे व ती रक्कम शेअरचे मागणीबरोबर पाठवावी लागेल.

ग. ल. हट्टे,
ऑफिशिएटिंग मॅनेजर.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची सात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

गिरगांव
मुंबई नं. ४

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

विविध माहिती

अमेरिकेचा युद्धसर्च

एप्रिल १९४३ मध्ये अमेरिकेच्या युद्धसर्चाच्या आकड्याने उच्चांक गाठला. त्या महिन्यांत अमेरिकन युद्धसर्च ७२९ कोटी डॉलर इतका झाला. जुलै १९४२ पासून एप्रिल १९४३ अखेरचा अमेरिकन युद्धसर्च ९४ अब्ज रुपये भरला.

२१ मे

ट्युनिशियातील विजय साजरा करण्यासाठी शुक्रवार ता. २१ मे हा दिवस सार्वजनिक सुट्टीचा दिवस म्हणून जाहीर करण्यांत आला आहे.

कॉलोन्याची साथ

कलकत्ता शहरांत कॉलोन्याची साथ सुरू झाली असल्याचे कलकत्ता कॉर्पोरेशनच्या हेल्थ ऑफिसरनी जाहीर केले आहे.

कांयनेलचे उत्पादन

दरसाळ एक लक्ष पौंड कांयनेलचे उत्पादन घटवून आणणारी एक योजना बंगाल सरकारने आसली आहे.

तीन वर्षे छुटतीचे बिनव्याजाचे रोखे

४ जून १९४० रोजी हिंदुस्थान सरकारने जाहीर केलेल्या बिनव्याजाच्या रोख्यांच्या परतफेडीची तारीख १० जून १९४३ ही आहे. हे रोखे धारण करणारांस त्या दिवशी रोख्यांचे पैसे मिळतील अथवा त्यांच्या इच्छेनुसार आणखी तीन वर्षेपर्यंत त्यांस रोखे धारण करता येतील. व्याज घेणे हे कित्येकांच्या धार्मिक भावनांच्या विरुद्ध आहे आणि अशा लोकांनी आपले पैसे सरकारने कर्जाकडून घ्यावे अशी सूचना केल्यावरून ह्या मार्गाने कर्ज काढण्यांत येत आहे, असा खुलासा ह्या अभिनव प्रकारच्या कर्जाच्या उभारणीचे वेळी, जून, १९४० मध्ये करण्यांत आला होता.

डॉ. शास्त्र

डॉ. शास्त्र ह्यांची नाही पक्षांतून हकालपट्टी झाली असल्याचे प्रसिद्ध झाले आहे.

दरमहा ९० लक्ष नवे पैसे

करन्सी कचेऱ्यांची मागणी पुरी पडण्याइतकी दुय्यम नाणी एप्रिलमध्ये हिंदी टांकसाळी पाडू शकल्या. गेल्या कित्येक महिन्यांत मागणी पुरी पडत नव्हती. दरमहा ९० लक्ष तांब्यांचे पैसे टांकसाळीत तयार होत आहेत, परंतु ते अद्याप लोकांच्या हातीं सदळपणे संचिताना कां दिसून येत नाहीत ?

चेक्सची देवघेव

मुंबई बँकर्स क्लिअरिंग हाउसमध्ये ७ मे अखेर संपलेल्या आठ-वह्यांत ४३ कोटी, ३७ लक्ष रुपये किंमतीच्या १,३७,२२४ चेक्सची देवघेव झाली.

हिंदी युद्ध कर्जरोखे

मार्च १९४३ अखेर वेगवेगळ्या रूपाने हिंदुस्थानांत १ अब्ज, ४२ कोटी रुपये कर्ज जमा झाले आहे, त्याची वर्गवारी खाली दिली आहे :—

	लक्ष रु.
मुंबई	९५४३
बंगाल	५०४७
पंजाब	८१४
संयुक्त प्रांत	६८५
मद्रास	५९७
सिंध	१७१
बिहार	१४६
दिल्ली	१३९
मध्यप्रांत-बऱ्हाड	८३
सरहद-प्रांत	३६
ओरिसा	३४
बलुचिस्तान	२६
अजमीर-मारवाड	१२
कूर्ग	५
हिंदी संस्थाने इ०	४४१

केन्याच्या मळ्यांतील मजूर

केन्याचे किती मजूर चहाचे व कॉफीचे मळ्यांत सक्तीच्या मजुरीचे तत्त्वावर काम करीत आहेत, ह्या प्रश्नास कॉमन्स सभेत उत्तर देताना वसाहत मंत्री, मि. स्टॅनले म्हणाले, “फेब्रुवारी-पासून सक्तीची मजुरी बंद आहे. तथापि, डिफेन्स रेग्युलेशनस्खाली कॉफीचे मळ्यांत ५५० व चहाचे मळ्यांत १०० आफ्रिकन मजूर आहेत. संयुक्त राष्ट्रांस चहा-कॉफीचा पुरवठा चालू रहावा ह्यासाठी हे दोन धंदे आवश्यक धंदे म्हणून ठरविण्यांत आले आहेत. इतर मार्गाने मजुरांचा पुरेसा पुरवठा न झाल्यामुळे डिफेन्स रेग्युलेशनचा अवलंब करावा लागला.”

अमेरिकेच्या सैनिकांची हानि

अमेरिकेच्या सैनिकांपैकी आतांपर्यंत १२,९६४ सैनिक मृत झाले असून ३८,१६९ बेपत्ता आहेत; १६,२०१ जखमी झाले आहेत व १३,३२७ युद्धकैदी आहेत.

ओरिपन्टल इंडस्ट्रिअल इन्व्हेस्टमेंट कॉर्पोरेशन लि.

वरील नांवाची एक इन्व्हेस्टमेंट कंपनी लवकरच स्थापन होणार आहे. तिचे अधिकृत भांडवल २ कोटी रुपये राहून निम्मे भांडवल विक्रीस काढण्यांत येईल. २० हजार भाग प्रत्येकी १०० रुपयांचा ५% क्यु. प्रेफरन्स व ८० हजार भाग प्रत्येकी १०० रुपयांचा ऑर्डिनरी असू शकतील.

युद्धजन्य परिस्थितींत सुद्धा वेस्टर्न इंडियानें

सन १९४२ मध्ये पाऊण कोटीच्यावर विम्याचे काम पूर्ण केले असून गेल्या वर्षांपेक्षा नवीन कामांत सात लाखांची वाढ आहे. सेवा आणि सवलती यांच्या बळावर निष्ठ विलेल्या लोकप्रियतेचे हे दृश्य फळ आहे. आपणहि ह्या कंपनीचे एक विमेशर होऊन तिजकडून मिळणान्या लाभाचे आणि संरक्षणाचे वाटेकरी व्हा. अधिक माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

वेस्टर्न इंडिया लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड सातारा.

पुणे शाखा-१७९ बुधवार, लक्ष्मी रोड, पुणे १.

स्फुट विचार

युरोपांतील दुसऱ्या आघाडीची तयारी

ट्युनिशियांत मित्रराष्ट्रांचा दणदणीत विजय होऊन जर्मन व इटालियन फौजा शरण आल्या आहेत. शत्रुसेना अखेरपर्यंत लढत रहातील आणि समुद्राच्या किनाऱ्यापर्यंत पिछेहाट करून तेथून पळायन करतील असा अंदाज होता तो स्रोटा ठरून त्या मित्रराष्ट्रांच्या हातीं शरण येऊं लागल्या आहेत. समुद्राची वाट ब्रिटिश आरमार व विमानदल ह्यांनी रोखल्या कारणाने जर्मन व इटालियन फौजा सापळ्यांत सापडल्यासारख्या झाल्या आणि त्यांनी पळण्याच्या धडपडीत मरण्यापेक्षां जिवंतपणीं शरण जाण्याचा अपमानास्पद मार्ग पत्करला. दारूगोळा संपल्यामुळे आपणांस ही आपत्ति पत्करावी लागली, नाही तर शेवटच्या गोळीपर्यंत लढत राहण्याचा आपणांस हुकूम होता आणि त्याप्रमाणे आपण वागणार होतो असा बहाणा. शत्रुसैनिक करीत आहेत. पण मित्रराष्ट्रांच्या हातीं जी मुबलक युद्धसामुग्री लागली आहे तीवरून तिचा स्रोटेपणा सिद्ध होत आहे. इजिप्तवर स्वारी करण्याच्या घमेंडीने निघालेली शत्रुची सेना हजारों मैल मागे हाटत हाटत शेवटीं केप बॉनच्या कचार्टीत सापडली आणि तीमधून निसटण्याचा संभव न दिसल्यामुळे शस्त्रे टाकून देऊन विजयी मित्रराष्ट्रांच्या सेनापतींच्या हातीं कैदी बनली. शत्रूचा सारखा पाठलाग करून उत्तर आफ्रिकेतून त्याची पूर्ण हकालपट्टी करण्यांत ह्या सेनापतींनीं जी चिकाटी दाखवली ती कौतुकास्पद आहे. ह्या त्यांच्या अभिनंदनीय विजयाचे दोन महत्त्वाचे परिणाम होणार आहेत. एक तर जर्मनीत व इटलीत निराशेचे वातावरण पसरले आहे. उत्तर आफ्रिकेतून दक्षिण युरोपांत मित्रराष्ट्रांच्या विजयी सेना आतां मोहिमा चालू करणार ह्या भितीनें शत्रूस व व विशेषतः इटलीस पळाडले असल्यास त्यांत आश्चर्य नाही. इटलीमध्ये उत्पन्न झालेल्या अस्वस्थतेच्या बातम्या येत आहेत त्यांत पुष्कळ तथ्य असले पाहिजे. दुसरा परिणाम असा आहे की पश्चिम किंवा दक्षिण युरोपांत दुसरी आघाडी निर्माण करण्याच्या मार्गांत उत्तर आफ्रिकेतील लढ्याची जी अडचण होती ती आतां दूर होऊन मित्रराष्ट्रांचा युरोपांतील मोहिमेचा मार्ग मोकळा झाला आहे. त्यांचे लढाऊ बळ वाढले आहे आणि जर्मनीची शक्ति घटली आहे. त्याच सुमारास मि. चर्चिल ह्यांनीं अमेरिकेस जाऊन वॉशिंग्टन येथे प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांच्याशी पुढील युद्धकार्यक्रमाच्या योजनेबाबत लढाऊ तज्ज्ञांसमवेत वाटाघाटी चालवल्या आहेत. प्रतिकाराची हिटलर शिकस्त करील ह्यांत शंका नाही. तथापि, युद्धाच्या शेवटास प्रारंभ झाला आहे असे म्हणता येण्याजोगी मित्रराष्ट्रांची अनुकूल परिस्थिति आहे हे निर्विवाद आहे. ट्युनिशियामधील त्यांच्या प्रचंड विजयास ह्या दृष्टीनें विशेष महत्त्व आहे.

वर्षअखेरचे बँकांचे ताळेबंद

गेल्या डिसेंबर अखेरच्या हिंदी बँकांच्या ताळेबंदांची पूर्वीच्या जून अखेरच्या त्यांच्या ताळेबंदांशी तुलना करून सर्वसाधारण आशयाचे सारलिल उद्गार इंडियन इंस्टिट्यूट ऑफ बँकर्सच्या नियतकालिकाने काढले आहेत त्यावरून सदरहू सहामाहीत त्या संस्थांच्या सांपत्तिक परिस्थितीत कसा अनुकूल बदल झाला हे दिसून येते. गेल्या जूनच्या ताळेबंदांत ब्रह्मदेश, मलाया वगैरे

देशांत ज्यांचे व्यवहार होते आणि ज्यांचा धंदा हिंडुस्थानच्या पूर्व किनाऱ्यावर होता अशा बँकांच्या बाबतीत पूर्व एशियांतील युद्धपरिस्थितीचे प्रतिबिंब ठळक उमटलेले दिसत होते. परंतु डिसेंबरच्या ताळेबंदावरून त्या बँकांची स्थिति सुधारलेली आहे असे स्पष्ट होते. मद्रासच्या बाजूस बँकांतील ठेवी, १९३८ सालच्या आपत्तीतून त्या नुकल्याच बाहेर पडत होत्या अशा वेळीं जपाननें युद्ध पुकारल्या कारणाने घटल्या, त्या परत आल्या आहेत आणि हे त्यांच्या सांपत्तिक सुधारणेचे अचुक गमक आहे. जनतेचा दळमळलेला विश्वास पुनः स्थिर झाला असल्याचे हे लक्षण आहे. बँकांच्या एकंदर वस्तुस्थितीचा विचार करतां असे दिसते की, त्यांचेकडील चालू ठेवीत जून १९४२ च्या मानाने त्या वर्षाचे अखेरीस पुष्कळच वाढ झाली. मुदतीच्या ठेवीतही थोडीशी वाढ झाल्याचे दिसते. व्यापारासाठी बँकांकडे कर्जाची मागणी मर्यादित झाल्याने त्या वाढलेल्या ठेवीचा उपयोग अधिक रोकड शिल्लका आणि सरकारी कर्जरोख्यांतील गुंतवणूक ह्यांचेकडे झालेली आढळते. सरकारी ट्रेझरी बिलांची विक्रीची मर्यादा दर आठवड्यास दोन कोटीची दहा कोटी केली गेल्यामुळे त्या अल्प मुदतीच्या रोख्यांत आपला मोकळा पैसा गुंतवण्याच्या संधीचा फायदा बँकांनी घेतला आहे. ठेवीवरील व्याजाचे दर गेल्या वर्षी बँकांनी उतरवले आणि त्यांचा पैसा रोख्यांत गुंतवला त्या कारणाने अधिक व्याज उत्पन्न करणाऱ्या गिऱ्हाइकांस कर्जाऊ बावयाच्या रकमांत अपेक्षेप्रमाणे वाढ झाली नाही तरी ह्या संस्थांचा नफा १९४१ सालच्या मानाने वाढला आणि प्राप्तीवरील दर व सुपर टॅक्स ह्यांचे दर चढले तरी त्यांस पूर्वीइतके डिव्हिडंड भागीदारांस वाटतां आले. काही बँकांनी तर त्यापेक्षां थोडे अधिकच डिव्हिडंड दिले.

इंग्लंडमधील शेतीची वाढ टिकेल काय ?

ग्रेट ब्रिटन अन्न पुरवठ्याचे दृष्टीनें स्वयंपूर्ण नाही व त्यास बाहेरून धान्य व इतर खाद्य पदार्थ आणावे लागतात, ही गोष्ट प्रसिद्धच आहे. चालू युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून ग्रेट ब्रिटननें आपले शेतीचे उत्पादन वाढविण्याचा नेटाने प्रयत्न चालविला आहे. आगबोटींचा उपयोग शक्य तोंवर युद्धोपयोगी मालाच्या बहातुकीकडेच व्हावा ह्या दृष्टीनें धान्याच्या आगबोटींतील जागा अडवणे श्रेयस्कर नाही. गहू आणि बाली ह्यांच्या लागवडीखाली १९४३ मध्ये १० लक्ष एकर जमीन नव्याने आणण्याचा ब्रिटिश सरकारचा विचार आहे. १९३९ सालापासून आतांपर्यंत ब्रिटिश शेतीत ६० लक्ष एकर जमिनीची भर अगोदरच पडलेली आहे, त्यांत आणखी वाढ करण्याचे काम अर्थातच विकट आहे. मनुष्यबळाचा अघिकांत अधिक उपयोग प्रत्यक्ष युद्धकार्याकडेच होणे इष्ट असल्याकारणाने, लागवडीचे क्षेत्रांतील वाढ यंत्रसामुग्रीच्या उपयोगाचे सहायानेच करण्यांत आलेली आहे. युद्धापूर्वी ५२ हजार ट्रॅक्टर काम करीत होते; त्यांची संख्या आतां १ लक्ष, २० हजार झाली आहे. युद्धसमाप्तीनंतर, अशा प्रकारे शेती करणे परवडेल किंवा नाही, हे अर्थातच यंत्रे मनुष्याचे काम किती कार्यक्षम रीतीनें करू शकतात ह्यावर अवलंबून राहिल. ग्रेट ब्रिटननें शेतीच्या धंद्याच्या यंत्रसामुग्रीत भांडवल गुंतवणे ते इतर धंद्यांत गुंतविण्यापेक्षां किफायतशीर ठरेल किंवा नाही, ह्या प्रश्नाच्या उचरावरच शेतीचे ह्यापुढील यंत्रीकरण अवलंबून राहिल. देशांतील परिस्थितीच्या मानाने जे धंदे विशेष उत्पादक ठरतात त्यांत इतर धंद्यांपेक्षां अधिक भांडवल गुंतवणे स्वाभाविक आहे. प्रत्येक देशांत, ज्या वस्तू उत्पन्न करण्यास इतर देशांच्या मानाने कमी खर्च लागतो त्या वस्तू परदेशी पाठविल्या जाऊन ज्या वस्तूंच्या उत्पादनास इतर देशांचे मानाने अधिक खर्च येतो त्यांची आयात करण्यांत येते. कापड निर्गत करून धान्याची आयात करणे ग्रेट ब्रिटनला आजवर परवडत असे, ते तसेच पुढे परवडणे युद्धोत्तर आंतरराष्ट्रीय परिस्थितीवर अवलंबून राहिल.

सेढुतासाठी

(टेलकः—श्री. श्रीधर हरी वातार, ए. सी. आर. ए., डी. कॉम.,
मॅनेजर, सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक लि., इचलकरंजी.)

प्रतिदिनी सर्व वर्तमानपत्रांतून सेढ्यांतील घरे, सरकारी कचेऱ्या, शाळा, चावढ्या वगैरे सारख्या सार्वजनिक उपयोगाच्या इमारती व रेल्वे स्टेशने अत्याचारी लोकांच्या अविचाराने अग्निमुखांत पडल्याच्या बातम्या येत आहेत. त्याचप्रमाणे सेढ्यांतील सावकार व सधन लोकांची घरे जाळून, मारपीट करून त्यांना लुटल्याचेहि वृत्त वरचेवर येते. या योगाने बऱ्याच लोकांचे महत्त्वाचे कागदपत्र व मूल्यवान वस्तू अग्निरायणाचे भक्ष्यस्थानी पडल्याने जनतेचे फारच नुकसान होत आहे. सार्वजनिक उपयोगाच्या इमारती जाळून सर्व जनतेची गैरसोय करण्याने अत्याचारी लोकांना काय फायदा असतो समजत नाही. तालुक्यासारख्या मोठ्या गांवी दंगे होऊन जाळपोळ व लुटालुट होण्याचा संभव कमी असतो. परंतु हजार पांचशे वस्तीच्या सेढ्यांवी दंगेखोर व लुटारू लोकांचे या ठिकाणी चांगलेच फावते. तेव्हा अशा ठिकाणी गांवचे लोकांनी एकजुटीने राहून, मिळेल त्या साधनांचा योग्य उपयोग करून साठील सूचना अमलांत आणलेस सेढ्यांचे संरक्षण होण्यास फारच मदत होणार आहे.

१. प्रत्येक सेढ्यांवी सार्वजनिक संरक्षक दलाची स्थापना करावी. त्याकरिता ज्या त्या गांवचे मानाने भागवार हुशार लोकांचे पुढारी मंडळ नेमावे. या मंडळाचे देखरेखीखाली गांवचे सर्व लोकांनी वागावे. ज्या त्या भागांतील लोकांनी आपापले गटांतील पुढ्यांचे सूचनेप्रमाणे वागून सर्व गटनायकांनी एकमेकांचे विचाराने वागावे.

२. ज्या त्या गटांनी आपापले भागांत पाळीपाळीने रात्री पाहारा करावा. गांवांतील कोणाही इसमास संकटाची अगर दगाफटक्याची आगाऊ बातमी लागली तर ती त्याने प्रथम आपले गटनायकास द्यावी व गटनायकाने इतर गटनायकांस द्यावी. या योगाने सर्व भागांतील गटनायक सावध राहातील.

३. गांवास धोका आहे अशा प्रकारची कोणतीहि गोष्ट दिवसा अगर रात्री केव्हाहि दिसून आलेस ठराविक तऱ्हेने शिंग वाजवावे म्हणजे गांवांतील सर्व लोकांना एकदम इषारा मिळून ते सावध राहातील. रात्रीचे वेळी संकटाची सूचना मिळालेस भयसूचक अशा तार स्वरांत एकसारखे शिंग वाजवावे म्हणजे गांवांतील लोक सावध होतील व शेजारचे गांवांतील लोकांनाही इषारा मिळून तेहि सावध राहातील व शक्य झाल्यास मदतीस धावून येतील.

४. सेढ्यांवे भोंवतालचे रानांतून ठिकठिकाणी जागते पाहारे गुप्तपणे ठेवावेत. अशा पाहारेकऱ्यांपैकी कोणासहि कांहीं संशय आल्यास त्याने शीट देऊन जवळचे पाहारेकऱ्यास इषारा द्यावा. अशा प्रकारे या गुप्त पाहारेकऱ्यांनी शिटा घातलेने गांवांतील लोकांना बाहेरून कांहीं संकट येत आहे याची आगाऊ सूचना मिळेल व येणारे संकटास तोंड देणेकरिता गांवांतील लोक शक्य तितक्या तयारीने राहातील. गांवचे लोक सावध आहेत असे समजलेवर बाहेरून येणारे दंगेखोर कदाचित् परस्पर परतहि जातील.

५. प्रत्येक गांवकऱ्याने आपणाजवळील धान्यसामुग्री बाहेरून सहजासहजी न दिसेल अशा तऱ्हेने ठेवावी. ज्यांचे घरी पेंव अगर तऱ्घरे असतील त्यांनी तेथे धान्य व मल्यवान वस्तू ठेवाव्यात म्हणजे जास्त सुरक्षित राहातील.

६. प्रत्येक गांवकऱ्याने कायद्याच्या कर्तव्य बसेल अशा प्रकारचे हत्यार नेहमी तयार ठेवावे. अशी हत्यारे घरी प्रसंगी आपणासच सहजासहजी सांपडतील अशा रितीने ठेवावेत. आपले संरक्षणासाठी बाळगलेले हत्यार प्रसंगी दुसऱ्याचे हाती लागून आपणासच घातक होणार नाही अशी दक्षता मात्र घ्यावी.

७. बहुतेक सेढ्यांवांतून पाणी दुर्मिळ असते व आग लागल्यावर वेळेवर थोडेसुद्धा पाणी न मिळाल्याने भयंकर नुकसान झाल्याची उदाहरणे आहेत. हाकरता गांवचे चावढीजवळ अगर सोईच्या अशा मध्यभागी शेंदोनशे घागरी पाणी साठवून ठेवणेची कायमपणे सोय करून ठेवणे हितावह आहे. तसेच प्रत्येक गांवकऱ्याने आपले घरांत शक्य तितके पाणी भरून ठेवावे.

८. ज्या गांवी वरीलप्रमाणे पाण्याची सोय होणेसारखी नसेल अशा ठिकाणी गांवांत जागोजागी वाळूचे अगर मातीचे ढीग ठेवावेत. भुगा माती असणे केव्हाही जास्त चांगले. पाण्याचे अभावी आग विझविणेचे वृत्ती वाढून देणेचे कामी माती व वाळू यांचा फारच चांगला उपयोग होतो. पाणी असणाऱ्या गांवांनीही या साधनाची सोय करून ठेवल्यास जास्तच उपयोग होईल.

९. गवत, कडवा वगैरेच्या चान्याचे साठे-गंजी गांवांशेजारी अगर घरानजीकचे मोकळ्या जागेत घालणेची बहुतेक ठिकाणी प्रथा आहे ती चालू धामधुमीचे काळांत फारच घातक आहे. कारण गवत, कडवा वगैरे सारखे चान्याचे जिन्नस लवकर पेटतात व त्यांचा जाळही मोठा होऊन किटाळ फार दूरवर जाते. यायोगे आसपासची घरे पेटण्याचा संभव अधिक असतो. याकरिता याबाबतीत जास्त काळजी घेणे जरूर आहे. गवताच्या गंजी घरांतील आंगणांत अगर गांवाजवळील घालून नयेत. गांवापासून दूर रानांतून अंतरांतरावर घालाव्यात. यायोगे गांवास धोका पोचणार नाही. सर्व गंजी एका जागी घोकळ्याने घातल्यास त्यांतील एखादी गंजी पेटल्यास इतर सर्व गंजी अग्निमुखांत पडणेचा संभव असतो. गंजी अंतरांतरावर घालून ती बाहेरून मातीने लिंपून घ्यावी. दुर्दैवाने एकाद्री गंजी पेटली तरी लिंपल्याने आग मोठी होत नाही व वाढतहि नाही.

१०. ज्या सेढ्यांवी सोसायटी असेल त्यांनी आपले सोसायटीचे महत्त्वाचे कागदपत्र नजीकचे शहर गांवांत अगर तालुक्याचे गांवी सुरक्षितपणे ठेवावेत. कारण एकाद्री नाठाळ कूळ सोसायटीचे कागदपत्र नाहीसे केल्याने आपले देणे बुडेल अशा गैरसमजुतीने चालू परिस्थितीचा गैरफायदा घेऊन या बाबतीत दगा होणेचा संभव आहे. तसेच सोसायटीकडील रु. १०-१५ पेशांची जास्त शिल्लक सोसायटीने नजीकचे पोस्ट ऑफिसांत अगर बँकेत सेव्हिंग्ज सातेवर ठेवावी; सोसायटीकडे ठेवू नये. कारण सोसायटीकडे पैसा शिल्लक असतो या भावनेने या ठिकाणी दगा होणेचा जास्त संभव आहे.

११. गांवांतील प्रत्येक इसमाने आपले शेजारचे इसमाचे हालचालीवर बारीक नजर ठेवणे जरूर आहे. प्रत्येकाने आपला शेजारी रात्री घरी असतो अगर कसे, बाहेरगांवी गेला असल्यास योग्य कारणाकरिता गेला आहे अगर कसे याकडेहि लक्ष ठेवलेने साहाजिकच सर्वांचे हालचालीवर सर्वांचीच देखरेख राहिल व या योगाने बंदखोर व लुटारू वृत्तीचे लोकांना सवड मिळणार नाही.

१२. सेढ्यांतील प्रत्येक छीने आपले घरांतील पुरुष वगैरे सर्व हालचालीवर सूक्ष्मपणे लक्ष ठेवावे. कारण एकाद्री मनुष्याचे

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... १५४	मधील शेतीची वाढ टिकेल काय !
२ बँकिंग म्हणजे काय ! १५५	५ सेडुनांसाठी ... १५८
३ युद्धकालातील राष्ट्रीय चलन आणि कर्ज... १५६	६ कच्च्या फिल्मचा कांदा अटीवर पुरवठा होणार १५९
४ स्फुट विचार... १५७	७ युद्धजन्य परिस्थितीमुळे स्वयंरोगाचा फैलाव ... १५९
युरोपातील दुसऱ्या आघाटांची तयारी-वर्षाअखेरचे बँकांचे ताळेबंद-इंग्लंड.	८ गॅस प्लॅन्टचा हिंदुस्थानात प्रसार ... १५९

अर्थ

बुधवार, ता. १९ मे, १९४३

“बँकिंग” म्हणजे काय ?

युद्धोत्तर काळातील पुनर्घटनेच्या योजनांची चर्चा चालू आहे, तीमध्ये इंग्लंडसारख्या देशांत बँका आज साजगी व्यक्तींनी चालवल्या आहेत त्या राष्ट्रीय सरकारने स्वतःच्या मालकीच्या कराव्या अशा आशयाची एक सूचना पुढे मांडण्यांत आली आहे. ह्या तऱ्हेच्या सूचना करणारांची कल्पना अशी आहे की, बँकांच्या हाती कर्जाच्या मार्गाने पैसा समाजांत प्रस्तुत करण्याची मोठी व अनियंत्रित सत्ता असून ती हाताच्या बोटांवर मोजता येतील एवढ्या योद्ध्या संस्थांच्या हाती एकवटली आहे. जनतेस भांडवल व चलन पुरवण्याचा क्वायतशीर धंदा अशा रीतीने साजगी व्यक्तींच्या हाती ठेवण्यापेक्षा जनतेच्या हिताच्या व सोयीच्या दृष्टीने तो सरकारने चालवावा म्हणजे राष्ट्राचे कल्याण होईल अशी बरील लोकांची समजूत आहे. आर्थिक सत्ता बळकावून तिचा दुरुपयोग करणे, नफेबाजीने थोड्या व्यक्तींचे स्विसे गरम करणे इत्यादि त्यांचेवर झालेल्या आरोपांपासून स्वतःचा बचाव करणे आणि टीकाकारांचे म्हणणे किती अज्ञानमूलक आहे हे दाखवणे ब्रिटिश बँकिंगच्या पुढाऱ्यांस अगत्याचे वाटले असल्यास त्यांत आश्चर्य नाही. कित्येक बँकांच्या अध्यक्षानी आणि आर्थिक विषयांच्या चर्चेस वाहिलेल्या पत्रांनी टीकाकारांचा समाचार घेतलाच आहे आणि त्यांच्या युक्तिवादाचा फोलपणा उघड करून दाखवला आहे. तथापि मिडलंड बँक ह्या नावाची सर्वांत मोठी ब्रिटिश बँक आहे, तिचे दोन तरे अध्यक्ष असलेले आणि एका काळी इंग्लंडचे फडनवीस म्हणून नाणावलेले मि. रेजिनॉल्ड मॅकेना ह्यांनी आपल्या देशातील “बँकर्स मॅगझिन”मध्ये एक उत्कृष्ट लेख लिहून प्रस्तुत विषयाचे अत्यंत तटबोधक असे विवेचन केले आहे. त्यांतली विचारसरणी व माहिती बोधप्रद असल्याने बँकिंगच्या घंटाची व्याप्ती व उपयुक्तता ह्यांचे संबंधांत मि. मॅकेना ह्यांनी व्यक्त केलेल्या विचारांचे दिग्दर्शन येथे केले आहे

“ठेव,” “पत,” “पत उत्पन्न करणे” “पतीचे नियंत्रण” इत्यादि शब्द नेहमी बापरांत असून त्यांचा अर्थ निरनिराळ्या रीतींनी केला जात असल्याने गोंधळ व गैरसमज उत्पन्न होतो. बँकेने

आपल्या गिऱ्हाइकास कर्जाऊ रक्कम दिली असता ती बँकेत त्याने भरलेली ठेव-होते, पण ओव्हरड्राफ्ट देण्याचीच पद्धति विशेष प्रचारांत असून तिच्या योगाने ठेवीत अशी भर पडत नाही. गिऱ्हाइकांस आपला पैसा बँकेतून स्वतःच्या इच्छेप्रमाणे काढून घेता येत असल्याने ते आपल्या सात्यांत राहून देतील त्याच पेशाची एकूण ठेव बनत असते आणि बँकेच्या दृष्टीने हे कर्ज होय. चेक्सच्या मार्गाने आपले पैसे काढून घेऊन वापरण्याची मोठी सोय बँकांनी लोकांस करून दिली आहे आणि तिची व्यवस्था अत्यंत कार्यक्षम रीतीने ह्या संस्था करीत आहेत ही त्यांची अत्यंत महत्त्वाची कामगिरी आहे. ठेवीचा पैसा रोकड, रोख्यांतली गुंतवणूक व कर्जे ह्यांचे स्वरूपांत उपयोगांत आणणे ही बँकांच्या चातुर्याची बाब आहे. अनेक वर्षांच्या अनुभवास अनुसरून किती रोकड जवळ बाळगली पाहिजे हे बँकांनी निश्चित केले आहे. सरकारच्या देण्यापेण्याचा कारभार बँक ऑफ इंग्लंड करीत असते आणि इतर बँकांची रोकड त्या बँकेतील त्यांच्या सात्यांत असल्याने ह्या मध्यवर्ती बँकेच्या व्यवहाराचा परिणाम बँकांच्या रोकडांवर व ठेवींवर होतो. सरकारच्या तिजोरीचे धोरण व ते अंमलांत आणण्यास बँक ऑफ इंग्लंडने दिलेले सहाय हीच देशातील एकूण चलनप्रसाराच्या बाबतीत निर्णायक असतात आणि इतर बँकांस आपली देणघेण ती त्यांच्याशी जुळती करून घ्यावी लागतात.

जॉइंट स्टॉक बँकांच्या हातांत चलन म्हणजे जनतेची पदार्थ विकत घेण्याची शक्ती कमी-अधिक करण्याची सत्ता एकवटली आहे ही कल्पना निराधार व अज्ञानमूलक आहे हे सिद्ध केल्यावर मि. मॅकेना टीकाकारांच्या इतर मुद्यांकडे वळले आहेत. युद्धपरिस्थितीचा अयोग्य फायदा बँका करीत नसून उलट युद्धकर्जात आपला पैसा गुंतवून कमी व्याजाचा दर स्वीकारित आहेत ही गोष्ट त्यांनी निदर्शनास आणली आहे. गिऱ्हाइकांस दिलेल्या कर्जाचे प्रमाण पुष्कळ उतरून सरकारी कर्जातली बँकांची गुंतवणूक वाढली आहे. ह्या योगाने त्यांची प्राप्ती मर्यादित होऊन जादा नफ्यावरील करास त्या पात्र झालेल्या नाहीत अशी वस्तुस्थिति आहे. तर बँका १४ ते १६ टक्के डिव्हिडंड कसे वाटू शकतात आणि युद्धाचा त्यावर करास परिणाम झालेला नाही ह्या प्रश्नास मि. मॅकेना ह्यांनी दिलेले उत्तर लक्षांत ठेवण्यासारखे आहे. डिव्हिडंडचा दर बँकांच्या भरलेल्या भांडवलाशी नफ्याच्या पध्दनाच्या प्रमाणावर आकारण्यांत येतो. पण ताळेबंदांत न दाखवलेले असे रिझर्व्ह बँकांजवळ असतात आणि भागीदारांच्या नफ्यांतून किंवा पैशांतून ते आलेले असतात. भरलेले भांडवल, प्रसिद्ध व अप्रसिद्ध रिझर्व्ह वगैरेची बेरीज केली असता होणाऱ्या भागीदारांच्या मालकीच्या एकूण भांडवलावर वस्तुतः ४ टक्केच डिव्हिडंड पडते. ही वस्तुस्थिति लक्षांत घेतली असता बँकेच्या नफेबाजीची कल्पना कशी पोकळ आहे हे दिसून येईल असे मि. मॅकेना ह्यांचे म्हणणे आहे. बरील रिझर्व्हसच्या योगाने बँकांची सांपत्तिक मजबुती वाढली आहे आणि प्रातिकूल परिस्थितीस तोंड देण्यास त्या समर्थ झाल्या आहेत.

बँका या स्वतःच्या फायद्यासाठी मूठभर टोकांनी चालवलेल्या मत्केदारीच्या संस्था नाहीत हे दाखवण्यासाठी मि. मॅकेना म्हणतात की, इंग्लंडमधील “पांच बड्या” बँकांचे एकूण तीन टक्के भागीदार आहेत आणि त्यांचे सरासरीचे प्रत्येकी भांडवल २२० पाँड आहे व त्यावर प्रत्येकास सरासरीने करास पात्र असलेले ११

पौंड डिजिटल मिशन. बँकांच्या कारभारांत कोणत्याहि व्यक्तीच्या घटांचे प्रस्न नमून टायरेक्टर भागीदारांस त्या संस्थांची सुस्थिति व मजबुती व्हावेवद्द जबाबदार असनात. टायरेक्टरांची निवडणूक भागीदार स्वतः करतात. बोर्डांनी निवडणुकीसाठी शिकारस केलेले टायरेक्टर भागीदारांकडून नेहमी निवडडे जातात. बँकेच्या चांगल्या कारभाराविषयी विश्वास व्हाच्या मुळाशी आहे. बँकेचे काम सुट्टीत चालते असता टायरेक्टरांच्या कामांत हात न बाळग्याचे भागीदारांचे धोरण असते ते उचित आहे. त्याप्रमाणे राष्ट्राची बचत सुरक्षित राखून ती आर्थिक व्यवहारांच्या सोयीसाठी योग्य वेळी व योग्य स्थळी सेवकण्याचे महत्त्वाचे कार्य बँका यशस्वी रीतीने करित आहेत. त्यांस आणखी मजबुती आणण्याकरिता कांही सुधारणा करता येतील आणि युद्धोत्तर काळांत त्यांचे व्यवहार अधिक कार्यक्षम करता येतील; पण त्या संस्थांविषयी मलनेच गैरसमज करून घेणे व पसरणे अनिष्ट आहे हा मि. मॅकेनांच्या लेखाचा मथितार्थ आहे. चलनाचा फाजील विस्तार, त्याचे कराचे लागणारे आकुंचन, आंतरराष्ट्रीय हुंडणावळ, सोन्याचे चलन व्यवस्थेतले स्थान इत्यादि अवघड प्रश्नांकडे सुधारणेचे लोकांनी अगोदर लक्ष पुरवार्चे आणि बँकांवर हडे करण्याचे सोडून यांचे अशी त्यांची आग्रहाची सूचना आहे.

युद्धकालांतलें राष्ट्रीय चलन आणि कर्ज

वरील विषयावरील पहिल्या लेखांत प्रा. धनंजयराव गाडगीळ ह्यांनी आपल्या नवीन पुस्तकांत* हिंदुस्थानांत वाढत चाललेले चलन आणि चढगारे बाजारभाव ह्यांमध्ये असलेल्या कारण-कार्य-संबंध स्पष्ट करून दाखवला आहे, त्यांचे आम्ही विवेचन केले आहे. ह्या-संबंधांतली, सरकारचे फडनवीस सर जरेमी रेस्मन, ह्यांनी स्वीकारलेली भूमिका चुकीची आहे हे लक्षांत येणे आवश्यक आहे. त्यांचे म्हणणे असे आहे की, युद्धाप्रत्यर्थ सरकारला मोठ्या प्रमाणावर सर्व करावा लागतो, रोकड पैसा निरनिराळ्या वर्गांच्या लोकांचे हातीं जातो आणि रोकड जवळ बाळगण्याची व वापरण्याची त्यांची प्रवृत्ति बळावली आहे. ही जनतेची रोकड पैशास असलेली मागणी भागवणे सरकारास प्राप्त आहे. ह्यास्तव चलन वाढल्यामुळे बाजारभाव चढत आहेत असे म्हणणे हे कार्यकारण संबंध उलटा करणे होय. ह्या कौटिकमास प्रा. गाडगीळ ह्यांनी असे उत्तर दिले आहे आहे की, सरकारास युद्धासाठी मोठ्या प्रमाणांत सर्व करावा लागतो ह्याचा अर्थच असा आहे की, त्यास अगोदर चलनाचा पुरवठा करावा लागतो आणि तो कर, कर्ज किंवा चलनाचा विस्तार व्हावेकी एक किंवा अधिक उपायांनी तो केला पाहिजे. कर व कर्ज हे उपाय अपुरे ठरल्याकारणाने सरकार चलनी नोटा काढून काम भागवीत आहे. आधी सर्व आणि मागाहून नोटांचा विस्तार असा प्रकार येथे नमून अगोदर नोटा व मागाहून सर्व असा तो क्रम आहे आणि त्यामुळे लोकांच्या हातांतले चलन वाढून बाजारभाव चढवण्यास कारणीभूत झाले आहे हा सिद्धांत प्रा. गाडगीळ ह्यांनी मुद्देमूद व साधार रीतीने प्रस्थापित केला आहे. ह्या बाबतचे पुराव्याचे माप चौस रीतीने त्यांनी विरुद्ध पक्षाच्या पदगंत टाकले आहे.

युद्धकाळांत हिंदुस्थान सरकारला उपयोगांत आणावे लागलेले एकूण चलन आणि निरनिराळ्या मार्गांनी त्याचेकडे परत आलेले

चलन ह्यांचा एक ताळेबंदच त्यांनी तयार केला आहे. मध्यवर्ती उत्पन्न-सर्चातील तूट, रिझर्व्ह बँकेने स्वेदलेले स्टॅमिंग रोखे आणि साम्राज्य सरकारने लंडनमध्ये दिलेले स्टॅमिंग ह्यांचा तपशील एक बाजूस आहे आणि त्याची बेरीज ९२१ कोटी रुपये होते. दुसऱ्या बाजूस सरकारच्या हातीं आलेले चलन नमूद केले आहे. त्यांत त्याने काढलेली कर्जे आणि त्याचेपासून लोकांनी स्वेदी केलेली ट्रेझरी बिल्ल ह्यांचा अंतर्भाव केलेला आहे. ह्या बाजूची बेरीज ३७३ कोटी रुपये होते. ह्या दोन बाजूंमधला फरक ५४९ कोटी रुपये इतका भरतो. म्हणजे एवढी मोठी खिंड सरकारला जादा नोटा काढून भरून काढावी लागली असे झाले. हीच गोष्ट दुसऱ्या शब्दांत सांगावयाची तर असे म्हणतां येईल की एवढ्या मोठ्या रकमेच्या काढलेल्या नोटा सरकाराकडे परत न येतां समाजांत सेवत राहिल्या. सप्टेंबर १९३९ ते जानेवारी १९४३ ह्या मुदतींत हिंदी चलनांत झालेली वाढ पाहिली तर ती ५३९. कोटी रुपये इतकी होते. ह्यावरून ही गोष्ट सिद्ध झाली की सर्व युद्धसर्व करांचे उत्पन्न व कर्जे ह्यांनी न भागल्यामुळे आलेली तूट नोटा काढून भरून काढण्यांत आली आहे. एवढे रिकामे चलन समाजांत वावरत असल्याने आणि माळाचा पुरवठा मागण्याच्या मानाने अपुरा असल्याकारणाने बाजारभाव चढत राहिले तर त्यांत नवल काय? ज्या कारणांमुळे चलन-विस्तार चालू आहे आणि महागाई पसरत आहे तीं दूर झाल्या-वांचून सध्याच्या फाजील चलनाचा आणि त्याच्या अनिष्ट परिणामांचा प्रश्न सुटायवाचा नाही हे उघड आहे. आपल्या पुस्तकाच्या दुसऱ्या भागांत प्रा. गाडगीळ ह्यांनी सध्यांच्या अडचणींवर योजायवाच्या व्यावहारिक उपायांचे विवेचन केले आहे. हे उपाय कडक व सर्वव्यापी आहेत असे सकृददर्शनी वाटल्यावांचून रहाणार नाही. तथापि, फाजील चलनाची आपत्ति युद्धप्रयत्नांच्या व राष्ट्रीय सुस्थितीच्या दृष्टीने दूर करण्याचे अगत्य कोणासहि व सरकारास पटण्यासारखे आहे. त्या कार्या जरूर असलेले किंमतींचे नियंत्रण, श्रीमान लोकांवर बसवण्याचे जादा कर, जनतेने शक्य तेथे करावयाची बचत, सरकारी कर्जांत वाढती गुंतवण इत्यादि गोष्टी लोकांच्या अंतिम हिताच्या असल्याने त्यांस त्यांनी पाठिवा देणे आवश्यक आहे. सर जरेमी रेस्मन त्या संबंधांत उपाययोजना आस्वीत असल्याचे प्रसिद्ध झाले आहे. टाइम्स ऑफ इंडिया सारखी पत्रेहि सरकारने नियंत्रणाचे धोरण अवलंबण्यांत कसूर करू नये असे सुचवू लागली आहेत. प्रा. गाडगीळ यांच्या पुस्तकाच्या दुसऱ्या भागाचा परामर्श पुढच्या लेखांत घेण्यांत येईल.

ट्यूबच्या रवराची बचत.

अमेरिकेंतील मोटारवाल्यांचे जवळच्या वहानांवर १३३ कोटी रवरी ट्यूब बसविण्यांत आलेल्या आहेत व सुमारे ५ कोटी ट्यूबन कारखानदारांजवळ व दुकानदारांजवळ आहेत. प्रत्येक ट्यूबमध्ये सुमारे २३ पौंड रवर असते, त्यापैकी ६८% रवर अत्यंत उत्कृष्ट दर्जाचे असते. अशा रीतीने सुमारे २,७७,५०० टन रवर अटकून पडलेले आहे. पूर्व आशियांतील रवराचा पुरवठा संयुक्त राष्ट्रांस उपलब्ध नसल्याकारणाने, हे रवर युद्धकार्यासाठी कसे घेतां येईल, याबद्दल अमेरिकेंत चर्चा चालू आहे. आंत ट्यूबज न घालतां नुसत्या टायर्सवर मोटारी चालविना याव्यात, यासंबंधी तेथे संशोधन सुरू आहे. ते यशस्वी झाल्यास, २३ लक्ष टन रवर युद्धकार्यास उपलब्ध होईल.

वाहात वर्तमाने कुटुंबांतील सर्व मंडळींवर आपत्ति कोसळते. चावढ्या, शाळा, कोर्टे, स्टेशने वगैरे सारख्या सार्वजनिक उपयोगाच्या इमारती जाळणे, लुटणे वगैरे प्रकारच्या गुन्द्यांत सांपडलेल्या लोकांना प्रसंगी जबर दंड होऊन जन्मठेपेसारखी लांब मुदतीच्या सकमजुरीच्या शिक्षा होतात. लुटारू व जाळपोळ वगैरे सारख्या हृष्टदीत सांपडणे अशिक्षित तरुण जास्त संभवनीय असते. तेव्हां स्त्रियांनी आपापले घरांतील सर्व पुरुषवर्गाचे विशेषतः तरुण मुलांचे हालचालीवर जास्त लक्ष ठेवणे जरूर आहे.

१३. खेड्यांतील "वासाच्या कुळांनी"—म्हणजे सधन लोकांनी आपल्या जवळची रोकड व दागदागिने यासारख्या मूल्यवान वस्तु शहरांतील बँकांत सुरक्षितेकरिता केलेल्या जागेत ठेवाव्यात व तसे ठेवले असल्याबद्दल गांवांत अफवा उठवावी. यायोगे लुटारू लोक निराश होतील व गांवचे संकटही टळेल.

१४. खेड्यांवाची लोकसंख्या थोडी असल्याने प्रत्येक खेडुतास त्याचे गांवांतील बहुतेक सर्व रहिवाशांची ओळख असतेच. कोणी अनोळखी इसम गांवी आल्यास त्याची सत्वर चौकशी करून तो गांवांत कोणाकडे व काय कामाकरता आला आहे याची माहिती घ्यावी. अशा परक्या इसमास जर समाधानकारक उत्तर देता आली नाहीत तर सदर इसमास गांवचे पोलीस पाटलाचे स्वार्थाने करावे.

कच्च्या फिल्मचा कांहीं अटींवर पुरवठा होणार

युद्धप्रयत्नांस पोषक होणाऱ्या चित्रपटांचे उत्पादन वाढावे व ते चित्रपटगृहांतून वाढत्या प्रमाणांत दाखविण्यांत यावेत, ह्या हेतूने हिंदुस्थान सरकारने एक नवा डिफेन्स ऑफ इंडिया नियम जाहीर केला आहे, त्याची अंमलबजावणी १५ सप्टेंबर १९४३ रोजी सुरू होईल. त्या तारखेपासून प्रत्येक सिनेमा-गृहांतील कार्यक्रमांत किमान २ हजार फूट लांबीच्या, इन्फर्मेशन व बॉडकास्टिंग स्वात्याने मंजूर केलेल्या फिल्मचा समावेश करण्यांत आलाच पाहिजे. १९४३ साली कच्च्या फिल्मचा पुरवठा मोठ्या प्रमाणांत होण्याची व्यवस्था हिंदुस्थान सरकार करित आहे, परंतु त्या पुरवठ्याचा उपयोग युद्धप्रयत्नास पोषक होणे आवश्यक आहे ह्या दृष्टीने सिनेमा कंपन्यांस कच्च्या फिल्मचा पुरवठा व थिएटरवाल्यांवर २ हजार फूट लांबीची युद्धप्रयत्नविषयक फिल्म दाखविण्याची सक्ती यांचा संबंध जोडण्यांत आलेला आहे.

अमेरिकेसंबंधी कांहीं आकडे

एकूण लोकसंख्या	१३,२०,००,०००
एकूण कुटुंबे	३,४८,५१,५२५
कुटुंबांतील सरासरी माणसे	३.८
त्यांचा दरवर्षी अन्नावर खर्च	१५७५ रु.
" " करमणुकीवर "	१७५ रु.
" " घरभाड्यावर "	१०२० रु.
किती कुटुंबांजवळ मोटारी आहेत ? शंभरांत	४४
" " रेडिओ " "	६९
" " नोकर " "	५
वार्षिक जन्मसंख्या	२२,०१,६१०
दर ताशी विवाह	१५६
दर माणशी वार्षिक आइसक्रीमचा खप	४३ डेअर

युद्धजन्य परिस्थितीमुळे क्षयरोगाचा फैलाव

युद्ध काळांत बॉम्बोळे, मशीनगन्स ह्यांमुळे माणसें मरण पावतात. त्याबरोबरच रोगांस बळी पडणारांचीहि संख्या वाढते, असा अनुभव आहे. सध्याच्या युद्धास प्रारंभ होईपर्यंत ब्रेटव्हिनमध्ये क्षयरोग कमी कधी होत चालला होता. १९२८ साली इंग्लंड व वेल्समध्ये ह्या रोगाने ३६,६३२ लोक मेले; १९३८ साली ही संख्या २६,१६७ झाली. म्हणजे प्रत्येक १ लक्ष लोकसंख्येत ९१ ऐवजी ६० लोक क्षयरोगास बळी पडले. १९४१ साली ह्या रोगाने मरण पावलेल्यांची संख्या १९३८ च्या मानाने १३% वाढली असल्याचे आढळले आहे. हवाई हल्ल्यांस बळी पडलेल्यांना जागा करून देण्यासाठी इस्पितळांतील क्षयरोग्यांना घर्षी पाठवावे लागते, प्रकाश नियंत्रणामुळे पुरेशी खेळती हवा मिळत नाही, दाटवस्तीत रहावे लागते. उत्कृष्ट दुधाचा पुरवठा नीट होत नाही, क्षयी लोक कारखान्यांतून कामे करतात, इत्यादि कारणांमुळे क्षयरोग प्रसार पावत आहे, त्यास आळा घालण्याचे उपाय डॉ. डॉसन यांनी सुचविले आहेत. दुध उकळून ते जंतुरहित करणे, दूध पुरेसे न मिळाल्यास अंडी, मांस वगैरे अधिक स्वार्णे, कामावर घेताना उमेदवारांची नीट तपासणी करणे, इत्यादि ते उपाय आहेत. इंग्लंडमधील क्षयरोगाच्या प्रसाराचे मानाने हिंदुस्थानांत ह्या रोगाचा प्रसार कितीतरी विस्तृत आहे आणि दारिद्र्य व युद्धजन्य परिस्थिती ही क्षयरोग फैलावण्यास अनुकूलच आहेत. ह्या दृष्टीने, इंग्लंडमधील ह्या संबधांतील दक्षता लक्षांत घेण्याजोगी आहे.

गॅस प्लँटचा हिंदुस्थानांत प्रसार

पेट्रोल रेशनिंगला प्रारंभ झाल्यानंतर बसेस व लॉन्ग्या ह्यांना प्रोड्यूसर गॅस प्लँट बसविण्यास सुरवात झाली. आता हिंदुस्थानांत गॅस प्लँटचे एकूण ५५ कारखाने आहेत. मद्रास, मुंबई, संयुक्तप्रांत व पंजाब हे प्रांत गॅस प्लँटच्या उत्पादनाचे बाबतीत अग्रेसर आहेत. वेगवेगळ्या कारखान्यांत तयार झालेल्या गॅस प्लँटच्या किंमतीत अद्याप तफावत आढळून येते; उत्पादनाचे ठिकाण व विक्रीचे केंद्र ह्यांमधील अंतर हे त्याचे मुख्य कारण आहे. हिंदुस्थानांत आतापर्यंत ६,७७६ बसेस व २,२१० लॉन्ग्या ह्यांना गॅस प्लँट बसविण्यांत आली आहेत. सासगी गाड्यांवरील गॅस प्लँट मोजली तर सर्वांची एकूण संख्या १०,३४३ भरते. ह्या सर्व गॅस प्लँटची किंमत १ कोटी रुपयांचे पेक्षा अधिक भरते, ह्यावरून ह्या धंद्याचे वाढते महत्त्व लक्षांत येईल. गॅस प्लँटच्या वापरामुळे आजच्या स्थितीतच दरसाठ १३ कोटी गॅलन पेट्रोलची बचत होऊं लागली आहे. गॅस प्लँटची संख्या आणखी वाढली म्हणजे ह्याहिपेक्षा अधिक पेट्रोल युद्ध कार्यासाठी उपलब्ध होईल. मद्रास प्रांतांत सर्वांत अधिक म्हणजे ३,७०७ गॅस प्लँट चालू आहेत. त्याचे साठोखाल मुंबई (१,३५९), बंगाल (८३३), संयुक्त प्रांत (८८२), पंजाब (५०७) असा अनुक्रम येतो. संस्थानांत म्हैसूर (४७४) अग्रेसर आहे.

ट्रेझरी बिल्डिंग १ रु. १ आ. ७ पे त्याच

रिझर्व्ह बँकेने गेल्या आठवड्यांत हिंदुस्थान सरकारची ८ कोटी रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली त्यावर व्याजाचा सरासरी दर ६. सा. द. शे. १ रु. १ आ. ७ पे इतका पडला. सरकारास फक्त ८ कोटी रुपये हवे होते, परंतु १५ कोटींची टेंडरें आली होती.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९३१ अखेर ६ टक्के डिविडेंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची पॅरेशूटकरिता
लागणाऱ्या

देशी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
मांडवलाकरिता तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान
रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज
दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि.,
श्रीरामबाग,
बसवनगुडी, बंगलोर. } नारायण गोविंद नाईक,
(माजी अध्यक्ष, हैदर चॅम्बर ऑफ
कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यातील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्यूसिअमच्या
व्यापार-संबंधित-गृहांत पहा.

मधुमेहावरील

औषध

तीन आठवड्यांचे

औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

वक्तशरि आणि मनपसंत काम

करून देणारे

मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेलथ विल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे २.

राहाणर्चा व भोजनाची उत्तम सोय

पूना गेस्ट हाऊस

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक

विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रु राश्ट्रकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव पापाडून पिन-
लडाऊ नागरिकांच्या जीविनाला घेणाऱ्या धोक्याचा समविश विना
पॉलिसीच्या अटीत होतो काय व त्यासाठी जादा प्रिमिअम भगवा
लागेत काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये बघिला
जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॉलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला
होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता
जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आतेप्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्ष:—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देशमुख, ची. ९.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मॅनेजर

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

३ पत्र पुणे, पेट मांडुडां प. नं. ११५११ आर्यभूषण लापसान्यात रा. विट्टल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
रा. श्रीपाद रामन काळे, ची. ९, यांनी 'दुर्गाधिवान्त,' मांडुडां, प. नं. १२७१११, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.